

Stænderdeputerede fra Mors.

Af AUG. F. SCHMIDT.

DEN 28. Maj 1831 lovede Kong Frederik VI sine Undersaatter, at de skulde faa Lov til stændervis at vælge nogle Talsmænd til at give ham gode Raad. 3 Aar efter udkom Forordningen derom, og i Slutningen af 1834 og i Begyndelsen af 1835 kaldtes da en Del danske Mænd til Valg for første Gang siden 1660. Det var ikke en fælles Rigsdag for hele Danmark, de skulde vælge. Af Forsigtighedsgrunde blev det ordnet saaledes, at ikke blot fik Holsten og Sønderjylland hver sin Stænderforsamling, men selve Kongeriget deltes i to; Repræsentanterne for Øerne skulde møde i Roskilde, for Jylland i *Viborg*. Det første Stændervalg holdtes fra September 1834 til omkring Nytaar 1835. Nørrejyllands Stænderforsamling bestod af 55 Medlemmer, nemlig 7 kongevalgte, 14 valgt af Købstæderne, 12 valgt af Godsejerne eller, som de kaldtes, Sædegaardsejerne og 22 valgt af de mindre Landejendomsbesiddere. Den samledes i *Viborg* hvert andet Aar, første Gang 11. April 1836 og til 1848, i alt 7 Gange.

Nørrejylland var ved disse Valg delt i 3 Distrikter, som hver valgte fire Deputerede og fire Suppleanter. Andet Distrikt omfattede *Aalborg Stift*. I dette Stift bestod den ottende Valgkreds af This ted, Nykøbing, Skive og Nibe. Ved Valget i November 1834 var der her 134 Vælgere, hvoraf de 114 stemte.

Opstillet som Udsending til Stænderforsamlingen herfra var Købmand *Niels Faartoft* fra *Nykøbing*. Han blev valgt med 55 Stemmer, og Prokurator E. N. Møller af *Viborg* blev Suppleant med 37. Færre Stemmer havde Byfoged *Rummelhoff*, *Nykøbing*, og Byfoged *Jes Lützhøft* af *Thisted*.

Niels Faartoft var født i *Faartoft* ved *Thisted* den 10. Februar 1786. Han blev uddannet ved *Handelen*, var en meget dygtig Mand, der snart fik en betydelig Forretning oparbejdet i *Nykøbing*. I Forbindelse hermed fulgte den almindelige Anseelse, der førte ham til Stænderforsamlingen, et efter Tidens Forhold meget stort ydre Fremskridt. Alene det, at *Faartoft* fik flere Stemmer end to saa prominente Mænd som Byfogderne *Rummelhoff* og *Lützhøft*, vidner om den Tillid, den *Nykøbing-Købmand* nød. Han havde i en Aarrække været *Nykøbings* førende Borger. Det kan bl.a. nævnes, at han var *Indehaver* af Jagttrettigheden paa *Nykøbing Bymark* i Tiaaret 1820-30. Han var den højstbydende for den *Summa* af 6 Rdl. 88 Skill. aarlig. Vigtigere var det, at *Faartoft* var *Ejer* af *Nykøbing Havn* fra 1820 til 1843. *Havnen* havde siden 1788 været i *Privatmænds* Eje. Senere ønskede *Byen* at erhverve *Havnen*, men manglede bestandig *Kapital*. Men saa benyttede man heldigt Øjeblikket, da *Kong Christian VIII* i Sommeren 1842 besøgte *Byen*, til at vække hans Interesse for denne Sag, og efter Ansøgning fra *Kommunalbestyrelsen* opnaede man i 1843 et *Laan* paa 8000 Rdlr. af *Kongens Kasse* til Erhvervelse af *Havnen*. Ved *Skøde* af 11. August 1843

overdrog *Faartoft* til *Kommunen* den ham tilhørende *Skibshavn* med *Grund* og *Inventarium* for en *Købesum* af 6000 *Rigsdaler*¹).

I Stænderforsamlingen mødte *Niels Faartoft* kun i 1836. Han blev da valgt ind i en *Komité* paa syv *Mand*, der skulde udarbejde en *Anordning* om *Købstædernes Styrelse*. Den *Betænkning*, som *Komiteen* affattede, indlededes med en *historisk Oversigt*, der formede sig som en *bitter Klage* over, at *Enevælden* ødelagde *Byernes Selvstyre*. Til *Samlingen* 1838 nedlagde *Faartoft* sit *Mandat* med den *Motivering*, at *Beskaffenheden* af hans *Næringsvej* ikke tillod ham at være fraværende fra sit *Hjem*. I *Nykøbing* fortsatte han saa sin betydelige *Virksomhed* til sin *Død* den 10. September 1850. I adskillige *Aartier* efter sin *Bortgang* erindredes *Købmand Faartoft* grant paa *Øen*, hvis første *Stænderdeputerede* naturligvis ogsaa kunde regne med et langt og smukt *Eftermæle*.

*

Efter *Niels Faartofts* *Afgang* blev der den 16. Juni 1838 holdt *Suppleringsvalg*, og ved dette sejrede *Byfoged Rummelhoff*, *Nykøbing*; han fik 51 *Stemmer*.

Johan Christopher Henrik Rummelhoff var fra *Aarhus*, hvor han blev født den 21. Juli 1788. Hans *Forældre* var *Kaptajn Arendt Chr. Rummelhoff* og *Hustru Eleonore Charlotte Christiane Seydewitz*. Han blev *and. jur.* 1810 og 16. Marts 1821 *Byfoged* i *Nykøbing Mors*. Paa denne Ø beklædte han efterhaanden flere *Embeder*. Efter *Byskriver J. C. Borchenius' Død* 1824 blev *Skriverembedet* forenet med *By- og Herredsfogedembedet*, og *Byfoged Rummelhoff* var fra nu af *Indehaver* af et *Embede*, der tidligere havde været delt i seks. Han var jo nu *Herredsfoged* for begge *Øens Herreder*.

Rummelhoff mødte i *Stænderforsamlingen* i 1838 og 1840. Han naede at komme med i den i sin *Tid* saa berømte "Stændervise", forfattet af *Herredsfoged J. P. With* og *Stiftsprovst, Dr. theol. P. T. Hald*, digtet i *Anledning* af, at der i *Stændersalen* var et *Flertal*, der stemte imod *Jøderne*. "Stændervisen" er paa 61 *Vers*²) og den indeholder *Hip* til de forskellige *Delegerede*. Allerede i *Vers 3* behandles den *Nykøbing Byfoged*:

"Sr. *Rummelhoff* kom vel lidt sent,
dog kom han med i *Slaget*,
han taler nu saa grumme pænt
og synes helt bedaget."

Ved *Udtrykket* "med i *Slaget*" hentydes til *Afstemningen* om *Jødernes Valgbarhed* 3. August 1838, denne *Afstemning* talte til *Gunst* for *Jøderne*. Naar *Udsendingen* fra *Nykøbing*

¹ Chr. Villads Christensen: *Nykøbing paa Mors* (1902), 107, 115, 117.

² Den er udgivet med *Kommentar* af C. Klitgaard i *Samlinger til jydsk Historie og Topografi* 8. Rk. V (1906-08), 137-154.

bliver nævnt paa en saa fremtrædende Plads i "Stændervisen" som i Vers 3, er hans imposante Navn antagelig Skyld heri!

Indenfor Ledelsen af Nykøbing Bys offentlige Sager har Hr. Rummelhoff haft det let nok, idet Byraadets øvrige Medlemmer satte Pris paa at staa sig godt med ham, der sikkert med Lethed kunde føre et ret enevældigt Herredømme under fine og behagelige Former. Han kunde i Kommunalbestyrelsen sikkert let, som overalt, med Behændighed afvæbne eller uskadeliggøre enhver Modstander. - Digteren J. C. Hostrup, der i Sommeren 1850 sammen med en Ven Vilhelm Winsløw foretog en Rejse i Jylland, kom ogsaa til Nykøbing, hvor den da allerede kendte Komediedigter blev modtaget med stor Gæstfrihed; hans og Vennens Besøg var en Afveksling i Livets Ensformighed og et Pust fra den store Verden. "Om Morgenen", fortæller Hostrup, "mødte vore nykøbingske Venner nede ved Havnen for at sige Farvel til os, og selv Byfogeden, der havde haft et lille Anfald af Podagra, kom derned i Morgensko for til Afsked at hilse paa os"³).

Byfogeden, som her nævnes, er Rummelhoff. Det vidner om Belevenhed og personlig Kultur, at han, trods en temporær Invaliditet, i Morgensko begav sig ned til Havnen for at hilse paa Hostrup og Winsløw ved deres Afsked med Nykøbing.

Rummelhoff var stærkt konservativ, en fuldgyldig Repræsentant for Enevælden, saa det kneb ham i de sidste Aar paa Mors at forsone sig med de nye Frihedstanker, der efter Grundlovens Givelse ogsaa paa den store Limfjordsø begyndte at gøre deres Ret gældende. Udgivelsen af en Avis var han en Modstander af, og han søgte ogsaa at forbyde en "Handelsforening", som Købmændene i Nykøbing stiftede den 1. December 1852. Den gamle Magthaver har sagtens følt, at der her var noget paa Færde, som ikke var hans Tankegang gunstig. Han maatte dog tilsidst opgive Ævret. Han saa heller ikke med milde Øjne paa den folkeligirkelige Bevægelse, der begyndte i 1837-38 paa Øster Jølby Egnen⁴). Heller ikke Rendsborg-Slaverne, der iflg. Rygtet huserede op gennem Jylland i 1848, kunde han lide. Han var indstillet paa at give de udædiske Horder en varm Modtagelse, naar de kom til Mors. Han sammenkaldte Byens ledende Mænd og Borgervæbningen for at raadslaa om, hvad der var at gøre. Han var paa Færde baade tidlig og sent, og da Smedene var færdige med at tildanne Vaaben, kunde han sammenkalde Borgerne paa Pladsen foran det dengang nye Raadhus, hvor han holdt en flammende Tale og Gang paa Gang citerede Nelsons berømte Ord fra Slaget ved Trafalgar i en let ændret Form: "Fædrelandet forventer, at hver Mand gør sin Pligt". Marius Dahlsgaard har i Historisk Aarbog for Mors 1922 skildret Slavekrigen paa Mors og dér fortalt en Del om Justitsraad Rummelhoffs Adfærd i hin bevægede Tid.

Et Arbejde, der stedse minder om Rummelhoff, var den Virksomhed, han i 1820'erne udfoldede for at faa

anlagt en *Havekoloni* for Enden af den Skovplantage, der blev anlagt i Nykøbings Udkant. Havekolonien skylder ganske "Hr. Assessor Rummelhoff sin Tilværelse", meddeler Amtmand G. Faye i 1828. Han føjer videre til, at Rummelhoff "har desuden den Fortjeneste, at han har uddelt mangfoldige Pileplanter fra sin egen Have til Byens Indvaanere, samt opdraget og uddelt Frugttræer til Landmænd under hans Jurisdiktion, saa at Nykøbing Købstad midt under de Lidelser, som følger med Handelens næsten fuldkomne Standsning er blevet forskønnet og har i det fremskridende Agerbrug fundet en ny Udvej til Livets Underholdning, indtil maaske en lykkeligere Fremtid vil bringe den tilbage i sin forrige Flor". Denne Side af Byfoged Rummehoffs Virksomhed paa Mors maa ikke glemmes, naar man fremdrager Mindet om hans Personlighed⁵). Han blev paa Mors udnævnt til Justitsraad og til Ridder af Dannebrog.

Paa sine ældre Dage søgte han fra Nykøbing. I 1853 blev han By- og Herredsfoged i *Hillerød*. Her virkede han kun i fem Aar, idet han døde den 18. September 1858, 70 Aar gammel. Hans Hustru, *Charlotte Amalie*, født Denstadt, døde i København den 24. November 1887 i den høje Alder af 97 Aar.

*

Ved Valget til de Viborg Stænder i 1841 blev for 5. Valgdistrikt (der bestod af Mors, med Valgsted i Nykøbing, og Refs Herred undtagen Heltborg Sogn) valgt *Laurids Ploug Borberg* til Dover Østergaard i Ydby Sogn. Han fik 266 Stemmer. Som Suppleant valgtes Møller og Gaardejer *Peder Christian Østergaard af Sundby* paa Mors. Han fik 244 Stemmer. Østergaard var fra *Silstrup*, hvor han blev født 3. Novbr. 1797. 1822 blev han Ejer af *Overgaard* i Sundby Sogn. Han var tillige Ejer af Sundby Mølle. 1842-51 var han Sogneforstander. Han var ogsaa Meddirektør i Sparekassen for Mors og var 1853-54 Folketingsmand. Han synes ikke at have taget Ordet i Folketinget. Østergaard døde i Sundby 13. Juni 1882⁶).

Borberg, der mødte i de 4 første Stænderforsamlinger, var i 1844 og 1846 syg og maatte overlade Pladsen til Østergaard, der dog var fraværende i længere Tid 1844 paa Grund af sin Hustrus Død.

*

Ved Valget i 1841 var blandt de faldne Gaardejer *Chr. Christensen Søndergaard* fra Øster Jølby. Denne Mand blev ved Valget i Marts 1847 Deputeret. Han skulde repræsentere de mindre Landejendomsbesiddere fra sit Distrikt. 379 Stemmer blev afgivet paa ham, mens Borberg kun naaede at blive Suppleant med sine 283 Stemmer.

Søndergaard mødte i Viborg Stænderforsamling i 1848. Om hans Indsats her vides intet. Der er f. Eks. slet ingen Oplysninger om ham i *Hans Jensens* store Værk om "De danske Stænderforsamlinger" udover, at der i nævnte Arbejdes Bind II, S. 72, er anført, at han blev valgt i 1847. Da det ikke er umuligt at fremkomme med nogle Oplysninger

⁵ Chr. Villads Christensen: Nykøbing (1902), 106, 212, 220, 321, 325, 332, 333.

⁶ Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie II (1934), 715. Kjeld Jensen: Nørrejylland's Stændervalg og Stænderdeputerede (Jydske Samlinger 5. Rk. I 1934, 515, 516).

³ J. C. Hostrup: Erindringer fra Barndom og Ungdom (1891), 219.

⁴ Fr. Nygaard: P. K. Algreen og Provst J. K. Sørensen (1883), 54 ff., 94.

om den gamle Bondepolitiker, skal der her fremsættes nogle Enkeltheder om hans Levned og hans Slægt.

Chr. Christensen Søndergaard blev født i Øster Jølby 20. Marts 1796 som den ældste Søn af Gdr. Chr. Christensen Søndergaard, der var fra Faartoft, hvor han fødtes 1760. Hans Hustru var Bodil Søndergaard (født 1767), Datter af Gdr. Poul Jensen Søndergaard (1725-99) og Hustru Anne Larsdatter (1736-89), der ejede den Gaard i Øst-Solbjerg, hvor Konen iflg. Sagnet i Svenskekrigen fangede en fjendtlig Soldat i en Kiste⁷). Den gamle Chr. Søndergaard købte *Søndergaard* i Øster Jølby, hvorfra han og Efterkommere har Navnet Søndergaard. Han ejede Øster Jølby Kirke, hvor der paa Kirkeskibets .Nordvæg hænger en Tavle til Minde om ham. Tavlen har følgende Indskrift

”Chr. Chr. Søndergaard, forhen Ejer af Søndergaard og Jølby Kirke. Født i Faartoft i Sundby Sogn d. 20. September 1760. Død i Søndergaard i Øster Jølby den 28. Februar 1845.

Epitaphium!

Af Jordens er hans Æt og Byrd,
Til Jordan er han kommen,
Naar Herren ses i Himlens Skyer,
Skal han opstaa til Dommen,
Ved Englenes Basuners Lyd,
Sin Frelser see med Glæde,
Og saa med Gud i evig Fryd
I Herlighed indtræde.”⁸)

Denne Mands Søn og Navne var det altsaa, der blev Stænderdeputeret. Ved hans Daab var følgende Faddere: Bedstefaderen Chr. Christensen i Faartoft, der skal have boet i den nuværende Vestergaard; Moderens Søster Maren Poulsdatter, der var gift med Gdr. Mikkel Nielsen i Solbjerg, hvis Søn Niels Mikkelsen var med til det bekendte Møde i Solbjerg 31. Januar 1837, hvor de gudelige Forsamlinger begyndte. Mads Jørgensen Dahl, der boede i Nabogaarden, og Helle Poulsdatter fra Nees samt Farbroderen Josef Christensens Kone. Senere fødtes seks Børn i Hjemmet, af hvilke tre naaede den voksne Alder: Poul Søndergaard, der blev gift i Fjallerslev, Jens Christian Søndergaard, som blev gift med Johanne Christensdatter Balle fra Galtrup, der fik ovennævnte Josef Christensens Gaard i Nees. Den tredie af Børnene var Anne Søndergaard, der først blev gift med Chr. Madsen i Bjergby, senere med Enkemand, den ovennævnte Stænderdeputerede *P. Chr. Østergaard*. Hun hørte til Kr. Kolds nærmeste Vennekreds. –

Chr. Christensen Søndergaard var efter de gamles Sigende en lille, lys Mand. Han var vellært og kunde allerede i sin Ungdom være mange behjælpelig med Raad og Daad. Saaledes skrev han i Kriseaarene efter 1814 mange Skøder og andre Doku menter for Folk. Han havde ogsaa Anlæg for Handel, og i sine unge Dage kørte han til Tyskland og solgte Huder og Skind. En Fremskridtsmand paa Landbrugets Omraade var, han ogsaa. Han skal have været en af de første, der paa

Mors saae Rug efter Brak. Derfor kunde han ikke taale, at Naboerne, som gammel Skik var, lod Kreaturerne gaa løse efter Høst over hele Bymarken. Han forlangte derfor Hegnsloven overholdt. Naboen, Peder Mikkelsen i Gaarden *Dal*, der var Søn af ovennævnte Mikkel Nielsen, og derfor var hans Fætter og som var gift med ovennævnte Mads Jørgensens Datter, mente ikke at kunne bøje sig, saa han lod alligevel sine Kreaturer gaa løse, da Høsten var i Hus. Chr. Christensen Søndergaards Karle tog saa Kreaturerne i Hus, og snart kom Peder Dahls Karle efter dem, men Chr. Søndergaard sagde: ”Lad ham selv hente dem”. P. Dahl kom ogsaa, han var vred og udbrød: ”Der er ikke noget ved at være Landmand paa den Maade, du vil have, det vil jeg ikke blive ved med. Jeg kan lige saa godt sælge Gaarden”. Chr. Søndergaard var jo den fødte Handelsmand. Han bød derfor straks en ringe Sum for Gaarden. P. Dahl var saa oprørt, at han straks slog til. ”Ja, lad os nu sove paa det”, sagde Chr. Søndergaard, ”du kan jo komme igen i Morgen, og er du saa ved samme Sind, overtager jeg Gaarden”. P. Dahl kom igen, men da havde han fortrudt, og Handelen blev ikke til noget. ”Men saa skal du ogsaa holde dine Kreaturer hjemme”, sluttede Chr. Søndergaard, og saadan blev det ham, der fik sin Vilje sat igennem. Han var Formand for det ved Lov af 13. August 1841 oprettede Sogneforstanderskab, og ogsaa her kan vi se, at han ønskede at bryde gammel Skik, naar han ansaa det for at være det rette. I et Møde 7. Maj 1842 fremsatte han et af ham selv udarbejdet Forslag mod Overdaadighed. Han foreslog bl.a., at Døtrenes Udstyr skulde forøges væsentlig ved, at man lod være at holde Gilde i 2-3 Dage ved Bryllup. Han mente ogsaa, det var bedre at bruge de Penge, man nu anvendte paa et stort Begravelsesgilde, til den syges Helbredelse og til at lindre hans Smerter. Den døde, sagde han, hædrede man mere ved at pynte hans Gravsted, end ved at holde et overdaadigt Gilde. Om hans Forslag bar Frugter, vides ikke, men de viser, hvor sundt han saa paa Tingene.

Skønt han gennem sin Mors, Bodil Poulsdatters Slægt, var nær knyttet til den Kreds i Solbjerg, der fik stor Betydning for det aandelige Liv paa Mors, synes det dog ikke, at han har taget Del i denne Bevægelse. Derfor var hans Hjem dog ikke uden Tilknytning til disse Kredse, og flere af Børnene af hans første Ægteskab vedblev at være levende med i Kredsen om *Ansgarskirken* i Øster Jølby. Han var gift to Gange, først med *Christiane Christensdatter*, der var født c. 1794 i Skive, og siden med *Elisabeth Cathrine Christensdatter*, der var født c. 1820 i Tæbring. Den første var ofte tungsindig, og det var en stor Glæde for hende, naar *Kristen Kold*, der var Lærer i Øster Jølby 1837-38, kom over om Aftenen og talte med hende. Kold var især gode Venner med to af Børnene; den ældste Søn Christian, den senere bekendte Friskolemand i Dragstrup, hvis Datter var gift med Friskolelærer Lars Vad i Øster Jølby, og Datteren Ane Marie, der siden blev gift med Jens Mikkelsen, Frøslev, hvis Datter Mariane blev gift med Bygmester Poulsen Nørbjerg, der tegnede det store og kendte Forsamlingshus mellem Øster Jølby og Galtrup Højskole, og hvis Søn, Lærer J. C. Nørbjerg (f. 1888) i Gerup (Stagstrup Sogn) døde i Januar 1945. Ane Marie og nogle andre fra Byen fulgte gerne Kold, naar han holdt Forsamling hos sine Venner i Omegnen. Ved Hjemkomsten skiltes de paa Bakkekammen ved ”Dalen”, idet de sang deres Afskedssang: ”Hvor er det godt at lande i Himlens søde Havn”. Moderen sagde tit, at hendes største Glæde paa Jordan var de to Kristener, hendes egen Søn og

⁷ Aug. F. Schmidt: Morsingboer i gamle Dage III (1936), 86-89.

⁸ Historisk Aarbog for Mors 1929, 75. Chr. A. Jensen m. fl.: Danmarks Kirker, Thisted Amt (1942), 946.

Kold. Ogsaa for de mange mindre Børn i Hjemmet var Kold til stor Glæde, naar han lod Bømene gætte Gaader eller viste dem forskellige Taskespillerkunster.

Hvad Chr. Søndergaard selv har ment om det ny i Kirke og Skole, hører vi kun lidt om, men helt tilfreds med Forholdene i Øster Jølby Skole har han ikke været, da Folketællingslisten for 1845 viser, at han har en Huslærer, Bjørndahl, til at undervise sine Børn. Man fortæller ogsaa, at han senere sendte sine Børn til Skole i Vester Jølby. Ogsaa paa dette Omraade ser vi, at han ikke var bange for at bryde med gammel Sæd og Skik, naar han syntes, noget nyt var bedre.

Da Chr. Søndergaard blev gammel, laa han for det meste i Sengen og kunde saaledes ikke godt vedblive at være Sognefoged. En Dag, Christen Nielsen, der var gift med Peder Dahls Datter fra Gaarden "Dalen" (æ Daal) over for Øster Jølby Kirke⁹), var inde hos ham, tilbød han at skrive hans Afskedsansøgning for ham. Chr. Søndergaard svarede dertil i en bestemt Tone, at det behøvedes ikke, han kunde godt selv. Nogen Tid efter kom Christen Nielsen igen, da trak Chr. Søndergaard sin Afskedsansøgning frem, og den var skrevet saa godt baade med Hensyn til Skrift som Indhold, som havde han skrevet den i sine Velmagtsdage.

Chr. Christensen Søndergaard døde den 14. August 1884 og blev begravet paa Sognekirkegaarden i Øster Jølby, hvor hans Grav endnu ses.

De ovenstaaende Oplysninger fra efter Omtalen af Epitaphiet i Øster Jølby Kirke er hentet i *Fr. Nygaards* Værk: Kristen Kold I (1895), 64-65 og fra Morsø Folkeblad 11. Oktober 1941, hvor Lærer *Chr. Balle*, Lading ved Aarhus, i en fortrinlig Artikel har meddelt gode Enkeltheder om den sidste af Morslands Stænderdeputerede. Man kan ogsaa finde

Bemærkninger om ham og hans Slægtsforhold i Pastor *P. Filtenborgs* udførlige "Slægtsbog for Sognedegn Sejer Olesen Leth og Hustru Ida Nielsdatter" (1938), idet Søndergaard hører til den store Slægtsgruppe, hvis Stamfader ovennævnte Sognedegn var. Ligeledes i Pastor *Peder Bukhs* Arbejde: "Slægten Bukh" (1932) kan man finde Oplysninger om Chr. Søndergaard og hans Slægtsforbindelser, hvorom der ogsaa med Held kan søges Efterretninger i "Morsingboer i gamle Dage" IV (1938), 46 ff.

*

De gamle Bondeudsendinge til Stændersalen var med til at forbedre Grundloven af 1849, ligesom deres heldige Indflydelse paa det lokale Selvstyre i Sognene heller ikke var uden Betydning.

Den syvende og sidste Gang, Viborg Stænder var samlede, var i 1848. Da var det kun for at yde deres Tilslutning til den Valglov, som indførte almindelig Valgret til den ny grundlovgivende Rigsforsamling. Stændernes Betydning for dansk Udvikling blev ikke ringe; de fremkaldte anselige Reformere, de blev efter lange Tidens Forløb Befolkningens første Opdragelse til politisk Arbejde, og gennem deres Virksomhed lagdes Grundvolden for den Udvikling, som fandt Sted efter 1848¹⁰). Derfor er det nok værd at mindes de enkelte Egenes Deputerede, saaledes som det nu er sket for Morsøes Vedkommende. Som helhed er det dog saaledes, at der om de Stænderdeputerede er overleveret meget lidt Stof til Gavn for den senere Lokalhistorie og politiske Personalhistorie. Da er der altid betydeligt mere at hente om den senere Tids Folketingsmænd, hvad man bl.a. kan se af *Holger Hansens* Afhandling om Morsingboernes politiske Liv under Provisorierne¹¹).

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1945, side 188-201)

⁹ Jfr. Morsingboer i gamle Dage IV (1938), 48.

¹⁰ P. Munch i Jydsk Stævne 1902, 186 (red. af Jeppe Aakjær).

¹¹ Historisk Aarbog for Mors 1930, 23-50.